Revitalizace řeky Hase

ZLEPŠENÍ STRUKTURY VODNÍHO TOKU

Dynamizace niv, stará řečiště, obnova lesů, vlastní dynamika, volná sukcese, obnova a přesun hrází

Projekt, odstartovaný v roce 1995 s cílem revitalizace řeky Hase, předpokládal příkladný přístup k obnově dynamizace luk v okolí řek v rovinatých oblastech. Těžištěm tohoto zkušebního a modelového záměru bylo ***Obnovení přírodní dynamiky*** *vodních toků, jakož i „dobrého ekologického stavu" řeky Hase a na ní závislých krajinných ekologických systémů. K tomuto účelu byly zakoupeny plochy v nivních oblastech, byly otevřeny nebo odstraněny hráze a k řečištím řek byla znovu napojena oddělená stará ramena. Změnou využití a cílenými opatřeními vznikly biotopy typické pro nivy. Vědci z Univerzity Osnabrück se do projektu zapojili s cílem zdokumentovat a určit změny geomorfologie a hydromorfologie vodních toků včetně změn flóry a fauny vyplývajících z provedených opatření.*

(1) znovu obnovený starý tok: Bleichholter Graben

Oblast

Vodní tok Hase je největším vedlejším přítokem řeky Ems. Pramení ve městě Melle v místní části Wellingholzhausen a protéká takřka výlučně (cca 110 km) okresem Osnabrück. Území, v němž probíhal projekt, leží v Dolním údolí řeky Hase, v úseku mezi městy Haselünne a Meppen. Výjimečnou geografickou zvláštností je přírodní rozdvojení (bifurkace) řeky Hase v městské části Meller Gesmold, rozdělení řeky je přitom přírodní. Řeka Hase zde předává třetinu své vody řece Else. Řeka Hase protéká přes řeku Ems ve směru k Severnímu moři; řeka Else dosahuje Severního moře přes řeky Werre a Weser.

Jednotka povodí a spolková země: Ems; Dolní Sasko
Koordinační prostor: Hase
Název vodního toku: Hase, Grosse Hase
Code: WKG 02013
Typ vodního toku dle LAWA: písčité a jílovité nížinné řeky
Zařazení v systému hodnocení očekávaných výsledků podle RSV: dosažení cílů nepravděpodobné
Indikativní ukazatelé zatížení a dopadů (RSV): výstavba, odvodňovací opatření, vnos živných látek v důsledku zemědělského využití, strukturální deficity
Ochranný status: NSG W 036 „Ostrovy a stará ramena řeky Hase jako součást FFH 045 „Dolní nížina řeky Hase"

Podnět

Řeka Hase a její nivy podléhaly v uplynulých desetiletích silným antropogenním změnám. Řeka byla především v sedmdesátých letech 20.století na horním a středním toku kanalizována a napřimována. V osmdesátých letech byla většina stavebních zásahů ukončena, ale mnohé úseky vodního toku již byly trvale změněny. Důsledkem těchto vodohospodářských zásahů byla nepřirozená struktura vodních toků, která vedla ke zkrácení toku. Úprava vodních toků spojená s budováním hrází vedla přitom k hydrodynamickému oddělení řeky a niv. Současně se rozšířilo zemědělské využití půdy až do blízkosti břehů, což mělo za následek kvantitativní a kvalitativní úbytek struktur niv a zesílené vnosy živin do toku.

Stanovení cíle

Cílem projektu bylo dlouhodobě navrátit nivy řeky Hase znovu do dobrého ekologického stavu ve smyslu rámcové směrnice o vodách. Zde mělo zvláštní význam především vytvoření nových záplavových oblastí, jakož i založení extenzivních luk a pastvin a vlhkých biotopů podél toku řeky. Aby došlo ke znovuutváření druhově bohatých niv typických pro danou oblast a k přechodu na extenzivní zemědělské využití oblasti je zapotřebí úzké spolupráce zemědělských a vodohospodářských podniků, obcí a spolků.

(2) silně přestavěná řeka Hase v oblasti Eltern

Opatření

Opatření byla provedena na ploše o rozloze přibližně 450 ha, která byla ve veřejném vlastnictví nebo byla zajištěna smlouvami o dlouhodobém využití a výkupem. Následovalo **odstranění resp. přesunutí** stávajících hrází (hráze řek Mittelradde a Hase) a propustí, připojení dvou starých ramen a **obnovení starých řečišť** vedlejších přítoků (Bleichholter Grabe, Dörgener Beeke). Kvůli protipovodňovému zajištění ploch ležících mimo oblast projektu musely být nově vybudovány některé úseky hrází. Většinou ovšem postačilo obnovení nebo zvýšení stávajících resp. dříve zarovnaných terénních hran. Kromě těchto vodohospodářských opatření následovala východně a západně od jádra oblasti **opatření pro obnovu lesů** z jehličnatých na místně typické bučiny, jakož i iniciační opatření pro rozvoj oblasti. Dále byly odstraněny četné hybridní topoly, které byly nahrazeny původními listnatými dřevinami (dub letní, buk obecný, javor babyka). Velkoplošně byla dovolena **volná sukcese**. Aby se zabránilo erozi, resp. odplavení půdy zatížené živinami a pesticidy do řeky, následoval na nivách **přechod od intenzivně využívaných zemědělských ploch** na extenzivně využívané louky, pastviny a lesy (vlhké louky a lesy). Po rozsáhlém **výkupu ploch** a provedených opatřeních byla řeka Hase ponechána **vlastní dynamice**. Paralelně s revitalizačními opatřeními v Dolním údolí řeky Hase provedli experti z oborů biologie/chemie z university Osnabrück vědecký **monitoring**, jehož výsledky mají být transformovány do modelu, který má sloužit jako příklad pro jiné záměry tohoto druhu.

Účastníci

Pod správou okresu Emsland se na projektu podílely Vodohospodářský svaz, Svaz pro ochranu přírody a Turistický svaz regionu, stejně jako i zemědělci, občané a obce.

Spolkové ministerstvo pro ochranu životního prostředí (BMU) poskytlo dotační prostředky v rámci zkušebního a modelového záměru. Spolkový úřad pro ochranu přírody (BfN) financoval cca 60 % ze „Zkušebního a modelového záměru údolí řeky Hase" o hodnotě 10,2 milionů eur. Mimo úřad BfN se podílely Evropská unie v rámci „Podpory venkovských oblastí", země Dolní Sasko a okres Emsland. Velký podíl dotačních prostředků byl investován do výkupu zemědělských ploch určených pro obnovu starých a založení nových niv.

Revitalizace řeky Hase

Náklady/ financování

Výsledky/ hodnocení

Výkup cca 450 ha zemědělské plochy a její navazující přeměna na extenzivně využívané louky a pastviny (včetně jejich částečného opětovného zamokření), výstavba propustí, odstranění letních hrází a obnova připojení starých ramen a vedlejších přítoků vedly k tomu, že se mohla z velké části obnovit přírodní dynamika řeky Hase. Provedenými opatřeními byla výrazně zlepšena jak struktura a kvalita vodního toku řeky Hase, tak i napojení přilehlých niv. Tyto výsledky mohou být vnímány jako realizace požadavku Rámcové směrnice o vodách pro ochranu resp. obnovení „dobrého ekologického stavu" vodních toků. Zpětným přesunem hrází vznikly navíc retenční prostory, ve kterých se mohou rozlít každoroční povodně řeky Hase. Tím zůstávají nížinné oblasti níže po proudu ochráněny proti záplavám. Záplavové plochy v blízkosti řeky byly z velké části ponechány volné sukcesi a dnes znovu nabízejí životní prostor pro místně typickou flóru a faunu luk a niv. Universita v Osnabrücku potvrzuje kvantitativní nárůst druhů a jedinců z říše zvířat a rostlin. Protože byl při realizaci opatření kladen obzvláštní důraz na zapojení místních obyvatel, byl záměr velkou částí obyvatelstva akceptován. Také se tak zabránilo potenciálním konfliktům mezi ochranou přírody, zemědělstvím a vodním hospodářstvím.

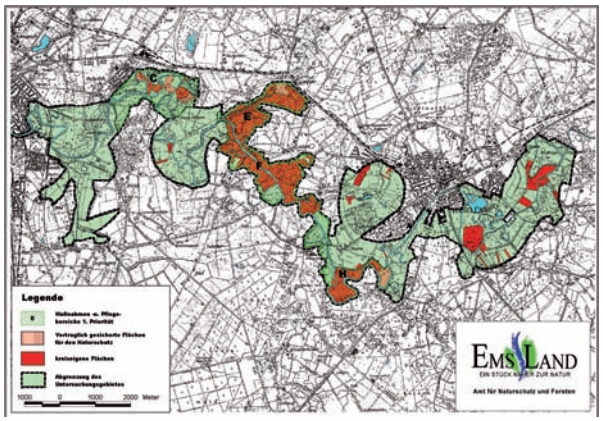

(3) Rozložení ploch zkušebního a modelového záměru

(4) Zkušební a modelový záměr „Údolí řeky Hase" mezi osadami Haselünne a Lehrte

Kontakty

Bundesamt für Naturschutz
Abt.Binnengewässer,
Auenökosysteme &
Wasserhaushalt
Konstantinstraße 110
53179 Bonn
Tel.: 0228 / 8491 1840
Fax: 0228 / 8491 1819

Landkreis Emsland
Ordeniederung 1
49716 Meppen
Tel.: 05931 / 442 -573
Fax: 05931 / 443 -675
www.emsland.de

Verein zur Revitalisierung
der Haseauen e.V.
Ute Schreiber
Ordeniederung 1
49716 Meppen
Tel.: 05931 / 442 -560
www.haseauenverein.de

Universität Osnabrück
Fachbereich Biologie/Chemie
Prof. Dr. Rüdiger Schröpfer
Barbarastraße 11
49069 Osnabrück
Tel.: 0541/969-2848
Fax: 0541/969-2862
www.uni-osnabrueck.de

Literatura/ Odkazy

Okres Emsland (2003): Údolí řeky Hase se může dále rozvíjet. Německý spolkový fond poskytuje 520.000 eur. www.emsland.de/aktuell/aktuell_detail.cmf?ID=877&start=321&suchtext=-1.
Spolek pro revitalizaci niv řeky Hase (2007): E+E Záměr v údolí řeky Hase. www.haseauenverein.de/eunde.html.
www.hasetal.de

Zdroje obrázků: Barens und Fuss (mapa), Spolek pro revitalizaci niv řeky Hase
Redakce: Michael Bender, Tobias Schäfer, Alexandra Gaulke, Ines Fiddecke, Stephan Göbel, Katrin Kusche
Stav: Září 2007
Přeložila: společnost Mánes překlady a tlumočení, Praha
Upravila: Kateřina Hryzáková, Zora Kasiková

Arnika
Program Ochrana přírody
Ing. Jana Vitnerová
Chlumova 17, 130 00 Praha 3
Tel/fax: 222 781 471, 222 782 808
E-mail: priroda@arnika.org
www: priroda.arnika.org

Projekt „‚Best practice' příklady z Německa a České republiky" je financován Spolkovým ministerstvem životního prostředí a Spolkovým úřadem pro životní prostředí. Tyto instituce nenesou žádnou zodpovědnost za správnost a úplnost údajů ani případné narušení práv třetích osob. Názory vyjádřené v textu nemusí odpovídat názorům těchto institucí.

GRÜNE LIGA e.V.
Bundeskontaktstelle Wasser
Prenzlauer Allee 230
10405 Berlin
Tel.: +49 30 4433 91 -44 Fax: -33
E-Mail: wasser@grueneliga.de
Internet: http://www.wrrl-info.de